

Prekybos centras – nauja vaizdavimo erdvė šiuolaikinėje literatūroje

Irena BALIULĖ
Šiaulių universitetas

Pagrindinės sąvokos: *populiarioji literatūra, prekybos centras, privati ir vieša erdvė, moteris vartotoja, Dalia Jazukevičiūtė, Dorota Terakowska.*

Pastaruoju metu žiniasklaidoje ir įvairiose diskusijose¹ nuolat svarstomos šiuolaikinio gyvenimo būdo problemos. Vienas svarbiausių gyvenimo būdo bruožų – vartojimas, susijęs su naujų viešųjų erdvių suklestėjimu: kasdienį gyvenimo ritmą diktuoja prekybos centrai, pramogų industrija. Tai neišvengiamai verčia prisiminti turgaus tradiciją mūsų kultūroje. Eduardas Mieželaitis autobiografinėje esė *Nereikalingas žmogus* (2000) apie savo vaikystės turgų rašė: „Turgus man pats įdomiausias, pats judriausias gyvenimo gabalas. Bet mėgstu turgų ne tik todėl, kad čia visko labai daug, galima sakyti, tikras gyvenimo koncentratas, bet ir todėl, kad čia daug muzikos, juoko, šauksmo, užesio“ (Mieželaitis 2000, 114). Tačiau kalbėdamas apie šių dienų gyvenimą rašytojas turgumi jau vadina beprasmišką šurmulį, vadinamą rinka (Ibid., 117). Rinkos sąlygomis gyvena ir šiuolaikinė literatūra, atspindinti bendruomenės būvį. Pasak Jūratės Sprindytės, „lietuvių literatūros kūrybos lauke išgali nauji reiškiniai bei sociokultūrinės sąvokos: produktyvumas, galia, strategijos, interesai, paklausa, pasiūla, pelnas, našumas <...> Literatūrai yra primesti didžiojo socialinio lauko – viso viešojo diskurso – biznio dvasios įkvėpti standartai: rėkminga atmosfera, tariamas „skonis“, lošimo azartas“ (Sprindytė 2006, 86). Rinkos produktas – populiariosios literatūros suvešėjimas. Literatūros mokslininkai ir kritikai populiariąją literatūrą pripažįsta kaip svarbų šių dienų kultūros reiškinį, kalba apie jos ypatybes, diskutuoja. Regimantas Tamošaitis ypač pabrėžia šios literatūros sąsajas su vartojimo bumu: „Popsinę knygą gali nusipirkti prekybos centre kartu su kitomis kasdieninio vartojimo prekėmis ir suvartoti ją kad ir tą patį vakarą“ (Tamošaitis 2008, 77). Kiti kalba apie pažintinį mūsų gyvenimo, gyvenimo būdo aspektą šiose knygose. Skaitytojas ieško jose savo aplinkos aktualijų ir atsakymų į jam rūpimus klausimus, nes populiarioji literatūra, kaip ir tautosaka, liaudies kūryba moko gyventi (Ibid.). Vis dėlto svarbiausia, kad toks reiškinys egzistuoja ir reikėtų apie jį kalbėti, „netaikant populiariajai literatūrai

¹ „Turgus Lietuvoje – paveldas ar žala?“, *Respublika*, 2010 gegužės 13.

Ričardas Jakutis, „Lietuva – tai „supermarketas“, *Šiauliai plus*, 2010 gegužės 14.

Audronė Jablonskienė, „Spąstai moterims ir mergaitėms“, *Respublika*, 2010 gegužės 6 ir kt.

vertybinio aspekto, laikyti ją tiesiog kitokio tipo kultūra, sinchroniškai egzistuojančia greta rimtosios ar aukštosios kultūros,“ – sako Loreta Jakonytė (J a k o n y t ė 2008, 81). Populiariosios literatūros kontekste atsiduria ir moterų proza, kurios tyrinėjimai pagrįsti feministine kritika, nuolat sulaukiančia pastabų, kad vengiama tekstą vertinti meniniu aspektu. Tai lemia prieštara tarp feministinės politikos ir patriarchalinės estetikos (G r u o d i s 1995, 364). Moterų rašymą kaip populiariosios literatūros fenomeną akcentuoja ir šiuolaikiniai lietuvių kritikai: „Moterys rašo kažkur pagastroliuoti išvykusios, svetur nutekėjusios, žurnalistines užduotys užsienyje vykdydamos“ (S p r i n d y t ė 2010, 97). Jas jungianti tema – Pelenės istorija, kuri gali būti varijuojama be galo. Šioje terpėje yra įvairaus lygio rašytojų, ir kritika pripažįsta, kad Dalia Jazukevičiūtė priklausytų aukštesniam sluoksniui.

Jazukevičiūtė – žurnalistė, eseistė, poetė, keturių romanų autorė. Ji ilgai dirbo dienraštyje *Respublika*, savaitraštyje *Veidas*, rašė tiriamosios žurnalistikos straipsnius. Rašytojos debiutinis romanas *Anarchistės išpažintis* (2007), antrasis romanas *Juodas kvadratas* (2007) sulaukė prieštarų kritikos vertinimų, šie romanai iškart priskirti populiariajai, masinei literatūrai. Tačiau tokių tekstų nagrinėjimas yra įdomus tuo, kad gali padėti geriau perprasti šiuolaikinių gyvenimo būdą, „adekvačiau suvokti šiandienos kultūros būklę“ (A ž u b a l y t ė 2001, 91).

Su lietuvių rašytojos Jazukevičiūtės kūryba galima palyginti populiarios lenkų rašytojos Dorotos Terakowskos knygas. Terakowska (1934–2004) buvo žinoma žurnalistė, rašyti grožinę literatūrą pradėjo sulaukusi keturiasdešimties metų. Kaip rašytoja ji nė neslėpė, kad romanas, apysaka, kiti grožinės literatūros žanrai jai yra tik nauja forma kalbėti apie šiuolaikinės visuomenės ydas. Apie tai kalba jos romanas *Lėliukė* (liet. 2006), apysaka *Belytis* (liet. 2007).

Šiame straipsnyje bus plačiau kalbama apie naujas prozos pasakojimo erdves, atskleidžiančias šiuolaikinės visuomenės vertybes per pagrindinės kūrinio veikėjos moters paveikslą. Analizės objektas – Dalios Jazukevičiūtės romanas *Anarchistės išpažintis* ir Dorotos Terakowskos apysaka *Belytis*.

Pagrindinė romano *Anarchistės išpažintis* veikėja ir pasakotoja Katerina N. deklaruoja savo neprisirišimą prie daiktų: „Norėjau turėti tik pačius būtiniausius daiktus, kurių išties reikia moteriai, kad nesijaustum pažeminta, o graži ir pasitikinti“ (J a z u k e v i č i ū t ė 2007, 249). Svarbiausias išorinis moteriškumo akcentas – aukštakulniai bateliai: „svarbiausia bateliai. Jų kokybė ir aukštis“ (Ibid., 234). Tokiais bateliais stebinama viešosiose erdvėse. O namuose, privačioje erdvėje, svarbiausi Katerinos N. daiktai – knygos: „<...> Jeseninas, Majakovskis, Hemingvėjus, Cvetajeva, Žeraras de Nervalis ir dar daug, labai daug kitų gerų mano pažįstamų, mokačią mane paguosti, dar visiškai gyvą, bemiegėmis naktimis <...>“ (Ibid., 42). Toks daiktų surūšiavimas nubrėžia ne tik viešosios ir privačios erdvės, bet ir materialinių bei dvasinių interesų sritis. Katerina – vartotoja, ji blaškosi tarp šitų erdvių, tarsi pretenduodama į aukštesnį, dvasinį buvimo būdą. Ji eina į parodą, bet atsiduria kavinėje, keliauja į knygyną, bet ilgiau užtrunka picerijoje, ruošiasi į teatrą, bet sustoja smuklėje.... Romano tekstas mirga tokiais pasakotojos pasisakymais: „O apskritai už visus teatrus man daug mielesnės prirūkytos smuklės“ (Ibid., 127); „Jei nenori muzikos, gali nubėgti į „Maximą“ ir nusipirkti gyvą

karpį“ (Ibid., 57) ir pan. Kulminacinis tokio pasivaikščiojimo po miestą momentas – didelis prekybos centras:

Išdūmėme taksi į Akropolį, kvailų daiktų šventovę, ir prisipirkome visko. Sąmonių ir nesąmonių. Gėlių, melionų saldžiausiųjų, persikų pūkuočiausiųjų, muzikos įrašų gražiausiųjų. Ir dar begalę visokių grožybių ir skanumynų. Grįžome linksmos, prisisėdėjusios kavinėse bei restoranuose, nusiplūkusios ir apsikrovusios visokiais gražiausiais niekalais. Mes dažnai šitaip šventėme. Gyvenimą (Ibid., 142).

Atkreiptinas dėmesys, kad šioje citatoje prekybos centro pavadinimas „Akropolis“ rašomas be kabučių ir iškart įgauna platesnę prasmę, šiek tiek susijusią su pradine šio pavadinimo prasme – svarbiausia miesto vieta, rojus, svajonių, pasakų pilis. Tai paryškina ir stilistinės priemonės: *melionų saldžiausiųjų, persikų pūkuočiausiųjų, įrašų gražiausiųjų...*

Prekybos centrų pavadinimai ir mūsų gyvenimo kasdienybėje kuria tą paradoksalią situaciją, kai pradinę pavadinimo (*Akropolis, Babilonas, Saulės miestas, Tilžė...*) prasmę užgožia prekybos centro funkcijos.

Jazukevičiūtės romane gausu prekės ženklų, firmų, prekių rūšių pavadinimų, drabužių mados ir stiliaus akcentų, kuriančių vaizduojamo laiko ir veikėjos portretą: „Fairy“, „Smirnoff“, „Metaxa“, „Zara“, „Dėvėti Vakarai“, „Mont Blanc“, „Chanel Allure“, „Ferrari“... Laiko dvasia čia susijusi su populiariosios literatūros fenomenu, kai „laiko stilius, laiko apraiškos, laiko veidas, laiko įvaizdis <...> išsidėstę horizontalioje plokštumoje“ (S p r i n d y t ė 2008, 91). Katerina N. – šiuolaikinės moters prototipas, atitinkantis visuomenėje susiformavusį / suformuotą įvaizdį: savarankiška, vieniša, madinga ir seksuali, siekianti karjeros, rašinėjanti... Katerina N. labai rūpinasi savo išvaizda, ieško kokybiškų daiktų, bet kartu naikina save besaikiu alkoholio gėrimu, rūkymu. Reikšminga Kateriną N. apibūdinanti erdvė – namai. Veikėja gyvena mieste, erdvėje, kur visada daug žmonių, skubėjimo, sumaišties. Todėl namai Katerinai – tai vieta, kur ji medituoja, bando atskleisti „<...> sielos olose kažkieno paslaugiai ir apdairiai paslėptus lobius“ (J a z u k e v i - č i ū t ė 2007, 8). Namai veikėjai – savojo „aš“ paieškos ir atradimo vieta, intelektualiosios veiklos vieta – čia gimsta eilėraščiai. Tai emancipuotos moters namai, kur yra tik vienas puodas, mat kulinarija visai ne jos veiklos sfera. Kita vertus, namai yra vieta, kur ne tik ieškoma savęs, bet ir bandoma pabėgti nuo savęs, ieškoma užmaršties: „<...> susipildavau trečdalį brendžio buteliuko į arbatos puodelį. Viską iš eilės susinešiodavau į lovą: peleninę, cigaretes, arbatą, likusį brendį, knygas, vaistus“ (Ibid., 36). Alkoholis tampa neatsiejama herojės dalimi, maištaujančios sielos raiška. Katerina N. taip maištauja ir viešumoje, griaudama visus moters elgesio stereotipus: „Rūkau ten, kur rūkyti draudžiama. Sušalusi gurkšnoju degtinę iš butelio, tarkim, kokioje iščiustytoje, prabanga tvoskiančioje kosmetikos parduotuvėje“ (Ibid., 45). Kūno naikinimo per alkoholį tikslas – išlaisvinti savo sielą kaip galimybę atgimti iš naujo. Moters atgimimo ženklai – pasitraukimas ir viešos / atviros erdvės į privačią / uždara namų ir kūrybos erdvę. Tik savo namų erdvėje, kuri romane papildoma ir tėvynės erdvės (veikėja sugrįžta iš Maskvos į Vilnių), Katerina N. tikisi pažinti save. Daiktais neperkrauta ir aiškių vertybių ribojama namų

erdvė įgauna uždaramo nuo išorinio pasaulio (prekybos centrų, rinkos taisyklių), bet ši uždara erdvė suteikia Katerinai N. nevaržomą laisvę mąstyti ir kurti. Jazukevičiūtės namų suvokimas susijęs su bendrąja moterų prozos ypatybe, kai „moterys analizuoja kultūrinės moteriškumo vertybes, emancipacija tampa kasdienybės aksintu“ (K l i m a š a u s k i e n ė, K a t i l i ū t ė 2005, 328).

Savęs pažinimas – svarbiausias dalykas Dorotos Terakowskos apysakos *Belytis* pagrindinei veikėjai Evai. Apysakos pagrindas – klasikinis siužetas apie pastojusią jauną merginą. Siužeto amžinumą pabrėžia veikėjos vardas Eva – pirmoji moteris, apskritai bendrinis moters vardas. Terakowskos knygos *Lėliukė* veikėja taip pat Eva, bet tai jau kita moters istorija.

Knygoje *Belytis* išryškėja daugybė veiksnių, tik paryškinančių, kad Evos nėštumas – ne laiku ir netinkamomis aplinkybėmis. Nėštumas nesuderinamas su pačios Evos laimės supratimu: mergina svajoja apie brangius drabužius, gražią meilę, laisvą gyvenimą. Gražūs daiktai, brangūs drabužiai, laimėjimai loterijoje – Evos šeimos gyvenimo tikslas, o prekybos centras (*supermarketas*) įkūnija rojus žemėje supratimą. Motina, norėdama nuraminti jaunesniąją dukrą, seka jai pasaką, kuri tekste taip ir pavadinta – „Pasaka apie supermarketą“:

– ... supermarketas tarsi rūmai, ir kiekvieną dieną ir netgi naktį jis sklindina šviesos ir saulės. Jis dengtas stiklo stogu, o viduje auga palmės ir citrusiniai medžiai, didžiulės jukos, bambukai, baobabai arba figos, augantys ne iš paprastos purvinos žemės, o iš švaručio, balto žvirgždo.

– O jei žiemą nudžiūva?

– ... tada tučtuojau pasodina naują medį, nes supermarketas nepažįsta nei rudens, nei žiemos, ten visada vasara. Ir ten trykšta fontanai, tokio tyro, kaip „Bonaqua“.

– ... ir kokakola?

– Kokakolos yra visur, kur pasisuksi. Kokakola yra visada!

Į supermarketą įeini pro didžiules stiklo duris, kurios pačios atsidaro tave pamąčiusios, kaip Ali Babos Sezamas, nes supermarketas myli žmones ir nenustoja jų laukęs. Paskui praeini palei akvariumus, kur plaukioja auksinės žuvelės ar netgi tikri rykliai, bet jų bijoti nereikia, nes jie plaukioja už storo stiklo ir tai jie mūsų bijo. Į viršų veža tikras eskalatorius, tai tokie laiptai, kurie patys tave veža, kad nepavargtum. Dairaisi aplink, o visur švarutės, šviesos plytelės, ant grindų, ant sienų, tualetuose, netgi lifte.

– O kai lauke purvas ir žmonės tas plyteles pripėduoja?

– ... tada iš karto atvažiuoja didžiuliai dulkių siurbliai, kurie šluosto tavo pėdsakus, plauna ir šluosto be perstojo, visą dieną ir naktį. Prekių salė yra didesnė nei visas mūsų turgus, o pardavėjos tarsi kunigaikštutės, vienodos, linksmy spalvų drabužiais ir kai kurios važinėja riedučiais, todėl yra dailios ir liesos kaip lėlės Barbės. Ir be perstojo kažką sveria, skaičiuoja, pakuoja, dėlioja į lentynas ir sako „prašau“ ir „ačiū“, šypsosi ir jų panagės visada švarios.

– Ir niekada nepavargsta?

– Niekad. Joms negalima pavargti. Juk už tai moka. O jei užeitum prieš Kalėdas, tai toje didžiulėje salėje pamatytum šimtus Kalėdų Senelių“ (T e r a k o w s k a 2007, 219).

Mažoji mergaitė, kuri klausosi šios pasakos ir per tikybos pamoką mokykloje paaiškina kunigui, kad rojus – tai didelis *supermarketas*, tik už nieką nereikia mokėti. Dar kartą *supermarketo* vertė išryškėja, kai jų klasė važiuoja į Krokuvą ir visi sutartinai balsuoja, kad vietoj Vavelio eis į tikrą *supermarketą*. Tai mažo miestelio kasdienybė ir jo mergaičių svajonė – tapti *supermarketo* pardavėja. Apie tai svajoja ir Eva. Situaciją tiksliai nusako mažos provincijos parduotuvės savininkas: „Supermarketai ir hipermarketai mane pribaigs. Jų pilna visur! Kiekvienoj apšiktojoj skylėj stovi supermarketas! O dideliuose miestuose – hipermarketai! Penki! Dešimt! Penkiolika! Iš kur jie ima tiek klientų?“ (Ibid., 57). Pagrindinės veikėjos Evos mąstymą pakoreguoja nėštumas ir bandymas bendrauti su augančiu dar belyčiu kūdikiu. Kai ji nuvyksta pas draugę, dirbančią prekybos centre, kuriamas siauro pasakos išpūdis – tarsi kontrastas romantinei mažosios sesers pasakai:

Dabar prekybos centras jos akyse išskyla kaip milžiniškas kūnas, kuris įsiurbia pabaisiškus kiekius ėdalo ir pamažu perleidžia jį per savo žarnas. Tie sūriai, nukloję prekystalius ir šaldytuvus, iš lėto sunoksta taip smarkiai, kad virsta drebančia, smirdančia mase; rūkytos mėsos išdžiūva arba pasidaro gličios ir padengtos nerimastingai gyvu gleivių sluoksniu; daržovių odelę padengia minkštos pelėsių samanos, o miltuose, košėse, ryžiuose straubliukai purena siaurus koridorių. Jogurtai fermentuojasi, tyliai pukšėdami tarsi pelkė tamsaus, niūraus miško gilumoje, cukrus salduose virsta surūgusiu alkoholiu, mėsa iš rausvos virsta pilkšvo atspalvio mėsa, o ant ledo gulinčių žuvų akys darosi baltos ir aklos. Kokakola buteliuose tyliai putoja nuo dujų ir chemijos pertekliaus, kol galop sprogsta, ištaškydama rafinuotos formos butelį („Mūsų kokakola savo forma prisitaiko prie tavo rankos, kojos, smegenų, netgi širdies...“), ir tada supermarketas išmeta visa tai iš savo vidurių kaip didžiulę pūvančių atliekų krūvą. Didelės mašinos permala tas atliekas į košę, kitos vėl pakuoja į ryškias, linksmos spalvos dėžes su spalvingais užrašais – ir supermarketas vėl prisipildo prekių (Ibid., 274).

Per kintantį santykį su *supermarketu* atskleista pagrindinės veikėjos Evos branda. Vavelio rūmai, tėvo klausoma klasikinė muzika, *supermarketo* pasaulis šioje knygoje yra tarsi skirtingo laiko vertybės, kurios nesusikerta šiuolaikinės visuomenės gyvenime. Abejotina vertybe tampa ir žmogaus gyvybė.

Terakowskos romanai turi dvi pabaigas: Eva pasidaro abortą; Eva pagimdo kūdikį, norėdama pradėti gyventi kitaip. Rašytoja dėlioja pasakojimą iš siužeto, realybės vaizdinių (reklama, laikraštinė, medicininė informacija apie gemalo vystymąsi), istorijos (komunistinis režimas, pokomunistinio laiko įvykiai) faktų. Skaitytojas aiškiai junta ribą tarp realybės ir meninės fikcijos. Jis [skaitytojas] yra tos pačios vartotojų visuomenės, kuri vaizduojama knygoje, atstovas ir dažniausiai pasirenka pirmąjį pabaigos variantą.

Populiariosios literatūros pasakojimo ypatybė – autobiografiškumas. Tai apskritai šiuolaikinės literatūros bruožas: „personažo ir autoriaus tapatybės tapo labilios“ (Sprindytė 2010, 77). Šis veiksnys turėjo įtakos abiejų aptariamų rašytojų kūrybai. Tai visų pirma žurnalistinė autorių patirtis, jų karjeros ir šeimos gyvenimo faktai. Jazukevičiūtės romanai *Anarchistės išpažintis* skaitytojų buvo įvertintas kaip pačios autorės gyvenimo išpažintis. Tą išpūdį sustiprina autorės pasirinkta

„išsipasakojimo“ stilistika, artima memuaristikai, empirinės patirties klodui. Terakowskos kūrinuose mažiau asmeniškumo, daugiau žurnalistinio darbo patirties, ji kalba ne apie asmenines, o apie aktualias ir skaudžias visuomenės problemas. Kai yra tokia suvokimo distancija, rašytojai paranku rinktis ne tik memuarinio pasakojimo formą. Šiame romane susipina įvairūs stiliai, problemos formuluojamos publicistiškai, aiškūs ir nuspėjami charakteriai yra suvokiami kaip savotiška to publicistinio kalbėjimo iliustracija. Apysakoje moteriškai jautrus pasakojimas susipina su medicinos terminais, citatomis iš medicininių knygų apie nėštumą, su popkultūros ženklais, bibliinių motyvų inspiruotomis autorės vizijomis. Terakowska šame kūrinyje užima žurnalistės tyrėjos poziciją ir bando analizuoti jai rūpimą problemą.

Terakowskos pasakojimo aktualumą patvirtina jau kitų, vėlesnių meninių kūrinių faktai: lenkų režisierė Katažyna Ruslianiec sukūrė filmą „Prekybos centro mergaitės“, kuris buvo rodomas tarptautiniame moterų filmų festivalyje Vilniuje 2010 m. Čia gvildinama aktuali socialinė problema, kai „paauglės iš skurdžių, vos galą su galu suduriančių šeimų, paliktos pačios pasirūpinti savimi, tą ir daro: jos ieško „rėmėjų“ didžiuosiuose prekybos centruose“ (Jablonskienė 2010). Prekybos centrų kuriama gražaus gyvenimo iliuzija tampa pražūtinga jaunai sielei.

Tiek Terakowskos, tiek Jazukevičiūtės kūriniai nėra vienodi žanriniu požiūriu. Jazukevičiūtė pabrėžia, kad rašo romaną, o Terakowska su žanro apibrėžtimi elgiasi laisvai, tai patvirtina ir anksčiau minėtos jos pasakojimo stilistinės ypatybės. Pasak literatūros tyrinėtojų, tai dar vienas ryškus šiuolaikinės literatūros bruožas: atsirado „žanrų difuzija, griežtos struktūros nepaisymas <...> išaugo literatūros intertekstualumas, joje atsirado kūniškumo prioritetai, erotika. Dėl to pasislinko intymumo sferų ribos, dingo skirtis tarp vieša / intymu“ (Sprindytė 2010, 77). Terakowskos ir Jazukevičiūtės kūrinių įkvėpimo šaltinis – pramogų, žiniasklaidos, prekybos centrų, televizijos pasaulis. Todėl skaitytojas-pirkėjas randa čia tai, kas jam yra žinoma, pažįstama. Pats rašytojas tampa rinkos, knygų mugių dalyviu-pardavėju: populiariosios „<...> prozos gausą itin paskatino rinkodaros mechanizmų įsigalėjimas, kryptingas leidyklų darbas <...>“ (Sprindytė 2008, 85).

Pasikeitęs pasaulis, žmogaus gyvenimo būdas lemia šiuolaikinės literatūros temą, siužetą ir veikėjus. Dalios Jazukevičiūtės ir Dorotos Terakowskos knygos – tai populiariosios literatūros būdas kalbėti apie dabarties visuomenės būvį.

Šaltiniai ir literatūra

- Jazukevičiūtė 2007 – Dalia Jazukevičiūtė, *Anarchistės išpažintis*, Vilnius: Tyto alba.
- Terakowska 2007 – Dorota Terakowska, *Belytis*, Vilnius: Gimtasis žodis.
- Ažubalytė 2001 – Aida Ažubalytė, „Marginalinės literatūros barai“, *Metai*, 2001, 3, 91–99.
- Jablonskienė 2010 – Audronė Jablonskienė, „Spąstai moterims ir mergaitėms“, *Respublika*, 2010 gegužės 6 d.
- Jakonytė 2008 – Loreta Jakonytė, „Populiariosios literatūros suvešėjimas: svarstymai“, *Metai*, 2008, 10, 73–87.

- G r u o d i s 1995 – Karla Gruodis, „Teril Moi“, *Feminizmo ekskursai: Moters samprata nuo antikos iki postmodernizmo*, Vilnius: Pradai.
- K l i m a š a u s k i e n ė, K a i l i ū t ė 2005 – Irena Klimašauskienė, Rūta Kailiūtė, „Moters vaizdavimo stereotipai ir jų modifikacijos XX a. antros pusės lietuvių prozoje, *Lyčių studijos ir tyrimai: Teminis straipsnių rinkinys*, Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 61–65.
- M i e ž e l a i t i s 2000 – Eduardas Mieželaitis, *Nereikalingas žmogus. Akcentai: autobiografinė esė*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
- S p r i n d y t ė 2010 – Jūratė Sprindytė, „Du lietuvių literatūros dešimtmečiai: svarstymai“, *Metai*, 2010, 3, 75–89.
- S p r i n d y t ė 2008 – Jūratė Sprindytė, „Laiko dvasia šiuolaikinėje lietuvių literatūroje: svarstymai“, *Metai*, 2008, 3, 89–105.
- S p r i n d y t ė 2008 – Jūratė Sprindytė, „Populiariosios literatūros suvešėjimas: svarstymai“, *Metai*, 2008, 10, 73–87.
- S p r i n d y t ė 2006 – Jūratė Sprindytė, *Prozos būsenos 1988–2005: Naujosios literatūros studijos*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir kalbos institutas.
- T a m o š a i t i s 2008 – Regimantas Tamošaitis, „Populiariosios literatūros suvešėjimas: svarstymai“, *Metai*, 2008, 10, 73–87.

Irena Baliulė

Prekybos centras – nauja vaizdavimo erdvė šiuolaikinėje literatūroje

S a n t r a u k a

Pagrindinės sąvokos: *populiarioji literatūra, prekybos centras, privati ir vieša erdvė, moteris vartotoja, Dalia Jazukevičiūtė, Dorota Terakowska.*

Vienas svarbiausių šiuolaikinio gyvenimo būdo bruožų – vartojimas, susijęs su naujų viešųjų erdvių suklestėjimu: kasdienį gyvenimo ritmą diktuoja prekybos centrai, pramogų industrija. Literatūros kūrybos lauke įsigali nauji reiškiniai ir sociokultūrinės sąvokos: produktyvumas, galia, strategijos, interesai, paklausa, pasiūla, pelnas, našumas. Rinkos produktas yra ir populiariosios literatūros suklestėjimas.

Šiame straipsnyje plačiau kalbama apie naujas šiuolaikinės prozos pasakojimo erdves, atskleidžiančias šiuolaikinės visuomenės vertybes per pagrindinės kūrinio veikėjos moters paveikslą. Analizės objektas – lietuvių rašytojos Dalios Jazukevičiūtės romanas *Anarchistės išpažintis* ir lenkų rašytojos Dorotos Terakowskos apysaka *Belytis*.

Jazukevičiūtės romano veikėja Katerina N. – vartotoja. Jos vartojamų daiktų surūšiavimas siužete nubrėžia ne tik viešosios ir privačios erdvės, bet ir materialinių bei dvasinių interesų sritis. Viešųjų erdvių kontekste svarbi vieta tenka prekybos centrui, kavinei, smuklei, parduotuvei. Moters atgimimo ženklai – pasitraukimas iš viešos / atviros erdvės į privačią / uždara namų ir kūrybos erdvę.

Savęs pažinimas – svarbiausias dalykas Dorotos Terakowskos apysakos *Belytis* pagrindinei veikėjai Evai. Per kintantį santykį su *supermarketu* atskleista pagrindinės veikėjos branda. Vavelio rūmai, tėvo klausoma klasikinė muzika, *supermarketo* pasaulis šioje kny-

goje yra tarsi skirtingo laiko vertybės, kurios nesusikerta šiuolaikinės visuomenės gyvenime. Abejotina vertybe tampa ir žmogaus gyvybė.

Pasikeitęs pasaulis, žmogaus gyvenimo būdas lemia šiuolaikinės literatūros temą, siužetą ir veikėjus. Dalios Jazukevičiūtės ir Dorotos Terakowskos knygos – tai populiariosios literatūros kalbėjimo būdas apie dabarties visuomenės būvį.

Irena Baliulė

The Shopping Centre as a New Space for Depiction in Contemporary Prose

S u m m a r y

Keywords: *popular literature, shopping centre, private and public space, woman-driver, Dalia Jazukevičiūtė, Dorota Terakowska.*

One of the main features of contemporary life style is consumption related with prosperity of new public spaces: the rhythm of everyday life is being dictated by shopping centres and entertainment industry. New phenomena and socio-cultural notions become established in the field of literary creation: productivity, power, strategies, interests, demand, offer, profit, efficiency. Prosperity of the popular literature is a market product, too.

The article deals with new spaces of narration in contemporary prose disclosing the values of modern society through the picture of the major heroine of the literary work. The object of the analysis is the novel *Anarchistės išpažintis* (The Confession of a Woman-Anarchist) by a Lithuanian writer Dalia Jazukevičiūtė and the novella *Belytis* (Sexless) by a Polish writer Dorota Terakowska.

The heroine Katarina N. in Jazukevičiūtė's novel is a consumer. Sorting of items used by her designates not only the public and private areas, but also those of material and spiritual interests in the plot. In the context of public relations, an important place is allocated for a shopping centre, a café, an inn, a shop. The signs of woman's rebirth are withdrawal from a public / open space to a private / closed space of home and creation.

The way of self-cognition is the most important for the major heroine Eva in Dorota Terakowska's novella. Through a changing relation to the supermarket, maturity of the major heroine is being revealed. In the book, Wawel Palace, classical music that the father is listening to, supermarket offers are like values of different periods which do not collide in the societal life. A human life also becomes of a doubtful value.

A changed world, people's life style become the theme, plot and characters of contemporary literature. Dalia Jazukevičiūtė's and Dorota Terakowska's books are the way of speaking the popular literature does on the state of the present-day society.

I r e n a B A L I U L Ė
Literatūros istorijos ir teorijos katedra
Šiaulių universitetas
P. Višinskio g. 38
LT-76352Šiauliai
[irena.k@cr.su.lt]